

УДК 316.613.434

КАЧМАР О. В.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мистецьких дисциплін початкової освіти
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна) Oleksandra75@mail.ru

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОГО МАКРО- і МІКРОСЕРЕДОВИЩА НА ПРОЯВИ АГРЕСИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

У статті проведено дослідження структурних складових соціального середовища як факторів соціальної взаємодії людини й середовища. Розглянуто основні чинники, котрі сприяють закріпленню моделей агресивної поведінки. Висвітлено зміст існуючих наукових філософських підходів до пояснення соціальних причин агресивності особистості.

***Ключові слова:** соціальне середовище, соціалізація, насильство, агресивність особистості.*

Постановка проблеми. Кризи, що відбуваються у політичному, економічному, культурному житті України в останні десятиріччя, негативно впливають на міжособистісні відносини у нашому суспільстві. Дестабілізація економіки, спад виробництва, руйнування старої системи цінностей, зниження життєвого рівня значної частини населення країни відбивається на психологічному самопочутті людей, породжуючи внутрішні конфлікти, напругу, агресію, а іноді й жорстокість. Експерти відзначають, що за останні десять років кримінальна ситуація в Україні погіршилася більш ніж у два рази, причому найбільше зростання припадає на останні роки. Різко зросла кількість побутових насильницьких злочинів, квартирних крадіжок, вуличних грабежів. Основна причина, що викликає зростання злочинності – соціальне становище в країні. Але є й інші фактори. До введення в дію нового Кримінально-процесуального кодексу міліція могла приховувати деякі заяви, а з 2012 року зобов'язана реєструвати всі, навіть дрібні злочини.

Актуальність дослідження. Згідно з науковими джерелами, до ключових інститутів процесу соціалізації належать: сім'я, школа, засоби масової інформації (насамперед, телебачення), безпосереднє соціальне середовище (як навчальна чи професійна група, так і група спільного проведення дозвілля). Проте наведені аспекти процесу соціалізації не завжди аналізують комплексно. У межах наукових пошуків недостатньо уваги приділено впливу соціального макро- і мікросередовища на прояви агресивності особистості.

Аналіз останніх публікацій. Теоретичні положення щодо агресивності особистості розглядаються в рамках інстинктивістського (З. Фрейд, К. Лоренц), біологічного (В. Гесс, Р. Джекобс, С. Меднік, Д. Олдс), фрустраційного (Дж. Доллард, Л. Дуб, Н. Міллер), когнітивного (Л. Берковіц, Л. Ерн, Д. Зілманн, Л. Х'юсманн), соціального (А. Бандура, А. Басс, Р. Берн та

Д. Річардсон, Б. Крейхі) підходів, кожний з яких подає своє трактування агресії. У вітчизняній психології проблема агресії висвітлена в працях Б. Братуся, С. Єніколопова, Л. Іванової, А. Налчаджяна, Н. Ратінової, А. Реана, Т. Рум'янцевої, І. Фурманова, О. Хреннікова. Деструктивний характер даного явища підкреслюється низкою наукових досліджень, в яких агресія розглядається в контексті девіантної поведінки та злочинності (Н. Алікїна, Л. Конишева, Н. Ратінова, В. Степанов, В. Устінова). При цьому вітчизняні дослідники розглядають агресивного суб'єкта як такого, що інтегрує в собі внутрішні та зовнішні впливи, тоді як зарубіжні науковці (А. Бандура та Р. Уолтерс, Дж. Паттерсон, М. Раттер, А. Фрейд) зосереджують увагу на пошуку окремих детермінант прояву агресії. Тому можна стверджувати, що обрана проблема є актуальною, має соціальну значущість і потребує теоретико-методологічного вивчення.

Мета статті – на основі аналізу зарубіжних та вітчизняних публікацій, присвячених дослідженню факторів соціального середовища, розглянути вплив соціального макро- і мікросередовища на прояви агресивності особистості.

Виклад основного матеріалу. Л. Кулікова розглядає середовище як сукупність природно-соціальних умов розвитку зростаючої людини: воно виступає джерелом потенцій її особистісного зростання, основою породження її сенсів самозміни, творцем соціальних стандартів і ціннісних еталонів, що визначають вектор саморозвитку; полем самореалізації особистості, ареною розвитку її індивідуального досвіду й оформлення самоідентичності, «замовником» і адресатом соціальної продуктивності, мірилом адекватності цього процесу й носієм зовнішніх оцінок його успішності [8, с. 191].

Дослідниця І. Якиманська під соціальним середовищем розуміє спеціально організований простір для засвоєння різних видів та форм людської діяльності, в якому людина оволодіває науковими знаннями емоційно-ціннісного ставлення до світу речей та людей, досвідом спілкування, взаємодії, начебто розкриваючи себе для світу [13]. За О. Безпальком, соціальне середовище – це «сукупність соціальних умов життєдіяльності людини (сфери суспільного життя, соціальні інститути, соціальні групи), що впливають на її свідомість та поведінку» [3, с. 25]. Саме соціальне середовище, зокрема його сфери (політична, соціальна, духовна) формують певні очікування щодо поведінки особистості. Ці очікування перетворюються відповідними соціальними інститутами у цілі, завдання, зміст соціального виховання.

Соціальне середовище існує завдяки численним взаєминам його членів та соціальних інститутів. Чим більша і різноманітніша палітра складових соціального середовища, тим інтенсивніший його розвиток та різноманітніші умови життєдіяльності особистості. В структурі соціального середовища виділяють макро- та мікрорівні. До макрорівня належить матеріальне, культурне, політичне середовище. Макрорівень – це загально створені умови існування для кожної людини і є однаковими для всіх. А саме до макросередовища належать: держава, етнос, суспільство, регіон, місто, селище чи село, а також ті великі організації, які діють на території даних середовищ, а саме засоби масової інформації, субкультури, контркультури, а також економічне і політичне

становище у країні, які також відіграють чималу роль у соціалізації індивіда. Мікрорівень – це конкретні умови життя особистості (сім'я, сусідство) та умови в середовищі найближчого оточення (вулиця, тип поселення, навчальний чи трудовий колектив, громадські організації, формальні та неформальні об'єднання).

Соціалізація як необхідна умова успішного функціонування людини в суспільстві розпочинається від народження і здійснюється на початковому етапі розвитку опосередковано через мікросередовище (мала група – родина), що прищеплює їй первинні навички соціальної взаємодії та є носієм зразка поведінки (символічною моделлю), що сприймається нею через первісну обмеженість зв'язків як належна, а отже, правомірна. Зміст міжособистісних взаємодій у сім'ї проектує в майбутнє характер відносин з іншими членами суспільства. Адже сім'я – це своєрідний соціум, у якому вузькоособистісні відносини стають підґрунтям загальнолюдських відносин [9]. Родина є першим і, відповідно, найбільш значним та екзистенційним досвідом дитини, а тому можна говорити, що неблагополучний сімейний клімат або навіть криміногенні «традиції» батьків «спадкують» діти. Складні родинні відносини, часто пов'язані зі сварками, скандалами, ускладненими алкогольним, наркотичним, психіатричним статусом батьків та інших членів сім'ї, призводять до принижень, несправедливого, жорстокого поводження в дитинстві й можуть позначитися на емоційній структурі особистості. Зразки, що були зафіксовані в психіці дитини, асоційовані з конкретними особами, є моделлю для подальшого вибору або створення ситуації та кола спілкування. Неблагополучні родини, як відомо, становлять ту групу ризику, що з більшою ймовірністю здатні стати криміногенними факторами, детермінувати злочинну поведінку, визначаючи ранню десоціалізацію особи, а отже, зумовлюють неусвідомлювану втрату, зрештою – свідому відмову від орієнтирів, що формують соціально схвальну поведінку, через негативний вплив найближчого середовища. Загалом виокремлюють таку типологію неблагополучних родин: родини, у яких батьки зловживають спиртними напоями, наркотичними речовинами, ведуть аморальний спосіб життя; родини з низьким морально-культурним рівнем батьків; родини зі стійкими конфліктами у взаєминах між батьками, батьками та дітьми; родини зовні благополучні, проте такі, що припускаються серйозних помилок і прорахунків у системі сімейного виховання; неповні родини [12]. Неблагополучні родини не тільки не виконують функцій, покладених на них суспільством, а й первісно десоціалізують підрастаюче покоління.

Другим після родини інститутом соціалізації індивіда є школа, що впливає на процес і спрямованість його соціалізації. Саме в школі дитина не тільки опановує певні необхідні знання, а й включається в доступні для неї види соціальної активності, вступає у значущі для неї відносини з однолітками й педагогами [4]. На жаль, школа як інститут соціалізації в умовах сьогодення може стати й десоціалізуючим чинником за наявності певних передумов. Так, О. М. Бандурка, С. П. Бочарова й О. В. Землянська у своєму дослідженні наголошують на таких із них: 1) недостатня пов'язаність навчання в школі з життям, практичними завданнями суспільного існування; 2) орієнтування учнів

переважно на престижні та високооплачувані види трудової діяльності; 3) формалізація й «показуха», необґрунтоване «відсівання» учнів; 4) застосування неправильних педагогічних методів і прийомів, черствість та упередженість щодо учнів, придушення їх самостійності й ініціативи, підміна виховання суто адмініструванням [2].

Становлення агресивних поведінкових патернів в процесі онтогенезу обумовлене дією ряду соціальних та індивідуально-психологічних причин і психологічних механізмів закріплення, що передбачає при вивченні особливостей прояву агресії в підлітковому віці урахування зовнішніх та внутрішніх впливів на рівні цілісного суб'єкта. Механізмами, що забезпечують засвоєння агресивної поведінки впродовж онтогенезу, є: наслідування моделі через спостереження за агресивними діями інших (А. Бандура, Л. Берковіц); прямі підкріплення у вигляді заохочення батьками агресії через її схвалення (Л. Берковіц); непрямі підкріплення, що відбуваються шляхом поблажливого ставлення батьків до агресивних проявів дитиною (Р. Сірс, Е. Маккобі та К. Левін); фрустрація потреби в любові та визнанні з боку батьків як значущих дорослих та однолітків (Е. Еріксон, А. Фрейд, І. Фурманов); прагнення дітей позбавитись почуття неповноцінності при надмірних вимогах батьків (А. Адлер); особистий досвід дитини, який вона отримує в сім'ї шляхом жорстоких покарань з боку батьків (А. Бандура та Р. Уолтерс, Р. Берон та Д. Річардсон, Б. Крейхі, М. Раттер). У підлітковому віці відмічається загострення агресивних суперечностей, що пов'язано з кризою періоду дорослішання, збільшенням фізичної сили та соціальної активності при загальній невпевненості, невірноваженості, неадекватності (Л. Божович, І. Булах, Г. Костюк, Ф. Райс, Х. Ремшмідт, В. Степанов, Т. Титаренко, Д. Фельдштейн, Е. Еріксон). На основі аналізу робіт, присвячених вивченню особливостей агресії у підлітковому віці (А. Бандура, Б. Крейхі, Ф. Райс, М. Раттер, А. Реан, Л. Семенюк, І. Фурманов), О. Мізерною були виділені основні групи чинників цього явища, до яких можна віднести: соціальні (нестабільність у суспільстві, культурні пріоритети, вплив засобів масової інформації, характер взаємовідносин у сім'ї, відсутність успіхів у школі, стосунки з однолітками); індивідуально-психологічні (особливості нервової системи, неадекватна самооцінка, почуття неповноцінності, невпевненість, прагнення до самоствердження за будь-яку ціну, несформованість вмінь саморегуляції) [10, с. 9-10].

Сучасні дослідження пояснюють вплив переструктурування суспільства і формування нових соціальних груп, які відбуваються в періоди нестабільності, на взаємовідносини людей і агресивні прояви один до одного. Фіксується значущість індивідуально-психологічних станів людей, які виникають у періоди нестабільності в суспільстві і тягнуть за собою різні деструктивні форми поведінки. Деструкція стабільних моральних норм знімає моральні обмеження для прояву соціально несприятливих форм агресії в стабільному суспільстві. У період нестабільності моральні цінності колишнього суспільства втрачають своє значення, а нові моральні поняття не встигають увійти в людську свідомість. У таких випадках виникає явище морального занепаду. У своїй повсякденності

люди турбуються про своє виживання як суб'єкта певного соціуму, так і біологічної істоти. Для досягнення цих цілей, відповідно до законів соціально-історичного наслідування і спадкоємності, люди вибирають найбільш ефективні, перевірені на досвіді поколінь способи поведінки.

Теорія соціального навчання пропонує пояснення агресії в соціальній площині через поняття «коло насильства». Йдеться про зразки насильства в дитинстві, що переходять в доросле життя, і відтворюються від одного покоління до іншого. Г. Козирев вказує, що «виховання слухняності шляхом покарання із застосуванням сили і заподіянням фізичного болю може бути для багатьох батьків, при їх безпорадності і невігластві, єдино можливою реакцією на потребу маленької дитини в самовираженні. Ці каральні дії батьків ... відповідають пережитим ними самими в дитинстві катуванням. Так досвід насильства і придушення передається від покоління до покоління» [6, с. 321]. Підтвердженням цьому є біографії відомих тиранів, чи, наприклад, вивчення серійних вбивць в кримінології.

Суспільство чи соціальна спільнота, в яких культивується насильство, жорстокість, немає співчуття та милосердя, формує систему установок, норм, цінностей, що припускають застосування насильства як ефективного способу досягнення своїх цілей та рішення різних проблем. А коли мета досягається шляхом насилля, то це стимулює людину і в подальшому застосовувати насильство.

Серед чинників, які можуть стимулювати ріст насилля в суспільствах, іноді називають недосконалу правову базу і неефективну роботу правоохоронних органів в державі. Але найбільшу загрозу складають сформовані в суспільній свідомості уявлення відносно того, що насильство отримало широкого розмаху, а рівень покарання (наприклад, розкриття злочинів) залишився низьким. За таких умов діє «принцип залученості» до вже сформованих об'єктивних (а іноді й вигаданих) обставин. Підпадаючи під такий вплив, одні люди вдаються до агресії (насильства), щоб встигнути «половити рибку в каламутній воді», тобто намагаються використовувати сприятливі обставини, інші агресію виправдовують тим, що держава (суспільство) не може їх належним чином захистити і проблеми вирішуються «власними силами» (застосовуючи насильство та порушуючи закон чи суспільні норми), а ще одна категорія, треті, під впливом страху та безсилля виправдовують акти насильства (якщо вони не зачіпають особисто їх) як справедливу відплату. Таким чином, створюється синергетична система, що культивує насильство в суспільстві [7, с. 134].

Е. Тоффлер припускає, що найприйнятнішою для пояснення агресивності є вчення «фрустрації – агресивності», розглянуте в суспільному контексті. Подібна фрустрація має різні форми виразу гуртового насилля. «Але в ситуаціях, коли фрустрація має поєднуватися з впливом «фруструючої» революційної ідеології, народ виступає проти дійсних гнобителів, про що свідчили революції в Мексиці, Китаї, Іспанії, Росії, В'єтнамі» [11, с. 131].

А. Бандура, вважає що переважно наші особливості в поведінці розвиваються через наслідування певним моделям. У книзі «Агресія: аналіз із позицій теорії соціального научіння» А. Бандурою запропонована схема

основних компонентів комплексного аналізу агресії:

- 1) спосіб, через який здобуваються агресивні дії, їх джерело;
- 2) фактори, що стимулюють виникнення агресії;
- 3) умови, що регулюють виконання таких дій [5, с. 29-30].

Він не заперечував значення біологічних факторів, передусім генетичних і гормональних, у виникненні агресивної поведінки, а вважав, що вони встановлюють деякі межі різновидів небезпечних відповідей, тим самим навчаючи такої поведінки. На його думку, люди, спостерігаючи за поведінкою інших людей і суспільного устрою, легко опановують агресивну поведінку та загальну стратегію для своїх наступних дій. Якщо вихователі дитини (батьки, учителі) проявляють агресивність, то й дитина, наслідуючи їх, стане агресивною. Якщо ж об'єкт буде покарано за його агресивність, це зменшить прояв агресивності [1].

Ворожі зразки поведінки, за вченням А. Бандури, переймаються в суспільстві з трьох джерел: родини, субкультури та символічного моделювання, що забезпечується ЗМІ, особливо телебаченням.

Таким чином, для прихильників цієї теорії агресивність є результатом наслідків. Вона здатна до розвитку, підтримки чи ослаблення внаслідок спостереження сцен агресії та наслідків від подібних дій для агресора.

Агресивність в даному підході є результатом таких процесів як:

- 1) позитивне оцінювання індивідом результатів своєї агресії;
- 2) факт фрустрації;
- 3) наявне емоційне порушення, афект чи стрес, яке супроводжує внутрішня

напруга, від якої індивід намагається позбутися.

Мотивування агресивного поведіння може мати як біологічну природу, так і соціальну. Соціальне мотивування агресивності, міцно пов'язане з зовнішніми чинниками і виходить з переконання, що мотив, а, отже, і вияв людиною агресивності є наслідком наслідків.

Наслідкування характерно не тільки для дітей. Як показали дослідження, під впливом чужих прикладів дорослі люди також здатні пригальмувати свої агресивні прояви [7, с. 144].

Ще одним ризиком являється, перехідний стан суспільства, який завжди пов'язаний з відсутністю чітко визначених, закріплених у свідомості систем соціальних норм та ціннісних орієнтацій. Для такого суспільства характерна кризова ідентичність, яка, як правило, формує амбівалентну свідомість, існує в системі подвійних стандартів, демонструє протестні настрої та схильна до виявів соціальної аномії. Особистість в такому стані неспроможна розробляти та декларувати соціальні норми та цінності, які б сприяли суспільній консолідації й адаптації до суспільної практики представників молодого покоління.

Висновки та перспективи подальших досліджень Аналіз складових соціального середовища дає змогу оцінити стан розвитку суспільства в цілому, виявити у ньому ознаки небезпеки у вигляді соціальної напруги, наявності соціального конфлікту, деградації суспільства, поширення соціально небезпечних явищ та елементів. Виявлення критичних ознак у соціальному середовищі відбувається через моніторинг процесів і явищ, що викликані

впливом соціального фактора, у різних сферах життєдіяльності суспільства.

Соціальна площина агресії відзначається тим, що в суспільстві вона не виникає без певних мотивів і настанов, і тому це явище більш складне, аніж агресія в тваринному середовищі. В суспільстві агресія постає як насильство і пояснюється тими соціальними відносинами, які склались в суспільстві, а високий або низький рівень агресивності особистості виступає результатом її соціалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бандура А. Теория социального научения / А. Бандура. – Спб. : Евразия, 2000. – 320 с.
2. Бандурка А. М. Юридическая психология : [учеб.] / А. М. Бандурка, С. П. Бочарова, Е. В. Землянская. – Х. : Нац. ун-т внутр. дел, 2001. – 640 с.
3. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях : навчальний посібник / О. В. Безпалько. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 134 с.
4. Ємець Ю. І. Соціально-психологічні детермінанти виникнення дефектів правової соціалізації підлітків / Ю. І. Ємець [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.naiu.kiev.ua/psychped/images/documents/vypusk-1-2015/ua/15.pdf>.
5. Качанова Ю. В. Агресивність : аналіз теоретичних підходів / Ю. В. Качанова // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер. : Соціологія. – 2011. – Т. 156, Вип. 144. – С. 29–32.
6. Козырев Г. И. Политическая конфликтология : учеб. пособие / Г. И Козырев. – М. : ИД «ФОРУМ»: ИНФРА-М, 2008. – 432 с.
7. Коломієць О. Г. Філософська парадигма упередження агресивності в сучасному суспільстві. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук / О. Г. Коломієць. – К., 2015. – 396 с.
8. Куликова Л. Н. Проблемы саморазвития личности / Л. Н. Куликова. – Хабаровск : Изд-во ХГРУ, 1997. – 315 с.
9. Лановенко И. И. Теоретические основы ранней профилактики половых преступлений : [учеб. пособие] / И. И. Лановенко. – Львов : Львов. ин-т внутр. дел, 1997. – 204 с.
10. Мізерна О. О. Психологічні особливості прояву агресії у дітей підліткового віку. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія / О. О. Мізерна. – Київ, 2005. – 24 с.
11. Тоффлер Э. Метаморфозы власти = Powershift : Knowledge, Wealth and Violence at the Edge of the 21st Century, 1990. – М. : АСТ, 2004. – 672 с.
12. Шестаков Д. А. Семейная криминология. Криминалистика / Д. А. Шестаков. – Спб. : Юрид. центр Пресс, 2003. – 387 с.
13. Якиманская И. С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе / И. С. Якиманская. – М. : Директор школы, 1996. – 120 с.
14. Social environment [Electronic resource]. – Access mode : https://en.wikipedia.org/wiki/Social_environment.

REFERENCES

1. Bandura A. Teoriia sotsial`njgo nauceniia / A. Bandura. – Spb. : Evraziia, 2000. – 320 s.
2. Bandurka A. M. Iuridicheskaia psikhologiiia : [uczeb.] / A. M. Bandurka, S. P. Boczarova, E. V. Zemlianskaia. – X. : Nats. un-t vnutr. del, 2001. – 640 s.
3. Bezpal`ko O. V. Sotsial`na pedagogika v shemakh I v tablytsiakh : navczal`nyi posibnyk / O. V. Bezpal`ko. – K.: Tsentr navczal`noi literatury, 2003. – 134 s.
4. Iemets` Iu. I. Sotsial`no-psikhologiczni determinanty vynyknennia defektiv pravovoi sotsializatsii pidlitkiv / Iu. I. Iemets`. – Rezhim dostupu :

<http://www.naiu.kiev.ua/psychped/images/documents/vupysk-1-2015/ua/15.pdf>.

5 Kaczanova Iu. V. *Agresyvnist` : analiz teoretycznyh pidhodiv / Iu. V. Kaczanova // Naukovi pratsi [Czornomors`kogo derzhavnjgo universytetu imeni Petra Mogyly]. Ser. : Sotsiologija. – 2011. – T. 156, Vyp. 144. – S. 29–32.*

6. Kozyriev G. I. *Politiczeskaia konfliktologija : uczeb. posobie / G. I. Kozyriev. – M. : ID «FORUM»: INFRA-M, 2008. – 432 s.*

7. Kolomiets` O. G. *Filosofs`ka paradygma uperedzhennia agresyvnosti v suchasnomu suspil`stvi. Dysertatsiia na zdobuttia naukovoogo stupenia doktora filiosofs`kuh nauk / O. G. Kolomiets`. – K., 2015. – 396 s.*

8. Kulikova L. N. *Problemy samorozvitiia licznosti / L. N. Kulikova. – Khabarovs`k : Izd-vo XGRY, 1997. – 315 s.*

9. Lanovenko I. I. *Teoreticheskiie osnovy rannei profilaktyky polovykh prestuplenij : [uczeb. posobie] / I. I. Lanovenko. – Lvov : Lvov. in-t vnutr. del, 1997. – 204 s.*

10. Mizerna O. O. *Psyhologiczni osoblyvosti proiavu agressii u ditei pidlitkovogo viku. Avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovoogo stupenia kandydata psyhologiczes`kuh nauk za spetsial`nistiu 19.00.07 – pedagogiczna ta vikova psyhologija / O. O. Mizerna. – Kiev, 2005. – 24 s.*

11. Toffler E. *Metamorfozy vlasti = Powershift : Knowledge, Wealth and Violence at the Edge of the 21st Century, 1990. – M. : AST, 2004. – 672 s.*

12. Szestakov D. A. *Semejnaia kryminologija. Kryminalistyka / D. A. Szestakov. – Spb. : Iurid. tsentr Press, 2003. – 387 s.*

13. Iakimanskaia I. S. *Licznostno-orientirovannoie obuczenie v sovremennoi szkole / I. S. Iakimanskaia. – M. : Direktor shkoly, 1996. – 120 s.*

14. *Social environment [Electronic resource]. – Access mode : https://en.wikipedia.org/wiki/Social_environment.*

КАЧМАР А.В. - кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры искусствоведческих дисциплин начального образования Прикарпатского национального университета имени Василия Стефаныка)

(Ивано-Франківськ, Україна) E-mail: Oleksandra75@mail.ru

ВЛИЯНИЕ СОЦИАЛЬНОЙ МАКРО- И МИКРОСРЕДЫ НА ПРОЯВЛЕНИЯ АГРЕССИВНОСТИ ЛИЧНОСТИ

В статье проведено исследование структурных составляющих социальной среды как факторов социального взаимодействия человека и среды. Рассмотрено основные факторы, которые способствуют закреплению моделей агрессивного поведения. Освещено содержание существующих научных философских подходов к объяснению социальных причин агрессивности личности.

Ключевые слова: социальная среда, социализация, насилие, агрессивность личности.

KACHMAR, OLEKSANDRA - Ph.D. in pedagogy, associate professor, assistant professor of arts disciplines of elementary education at Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, (Ivano-Frankivsk, Ukraine) E-mail: Oleksandra75@mail.ru

THE IMPACT OF SOCIAL MACRO- AND MICRO-ENVIRONMENT ON THE INDIVIDUAL MANIFESTATIONS OF AGGRESSIVENESS

The paper studied the structural components of the social environment as a factor of social interaction between man and environment. The main factors that help the consolidation of patterns of aggressive behavior. Deals with the content of existing scientific philosophical approaches to explaining the social causes of personal aggression. The social environment exists thanks to the many relationships of its members and social institutions. The larger and more diverse palette of components of the social environment, the more intense its development and diverse conditions of life

of the individual. The structure of the social environment isolated macro and micro level. Analysis of components of the social environment allows you to assess the state of society as a whole, identify signs of danger in it in the form of social tension, the presence of social conflict, degradation of society, the spread of socially dangerous phenomena and elements. Identify critical characteristics in the social environment is through monitoring processes and phenomena caused by the influence of social factors in different sectors of society. The social nature of aggression noted that in society it arises without specific motives and attitudes, so this phenomenon is more complex than aggression in the animal environment. In society there is aggression and violence results from the social relations prevailing in society, and high or low levels of personal aggression is the result of socialization. Modern studies explain the impact of restructuring society and the formation of new social groups that occur in periods of instability in the relationship of people and aggressive acts together. Fixes the importance of individual psychological states of people arising in periods of instability in society and entail various destructive behaviors.

Keywords: *social environment, socialization, violence, aggressive personality.*

Стаття надійшла до редакції 21.07.16 р.

Рекомендовано до друку 26.07.16 р.